

Бүгү чурттарнын пролетарийлери. каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 287 (12077)

1982 чылдың декабрь 16, четверг

1925 чылда үндөзүлгөттөгөн

Өртөз 3 өңд.

БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛДЫҢ КИРЖИКЧИЛЕРИНГЕ ИЗИГ БАЙЫР!

НАЙЫРАЛДЫҢ ЧЫРЫЫ, ЧЫЛЫЫ

Бо чуртта кижилер-биле таныша нааппалар. Солагай, таладан бир дугаарыда көтөлдүң уругу машина-а, белорус Николай Сергеевич Боровский, ийи дугаарыда Мира Владимировна Сауткина — Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты, стабилда чыгып жээлчилериниң слесари, орус дараа-зында — Виктор Алексеевич Епашкин — партия бөлүгүнүн организатору, советтеге аймактык мастер, тыва оон дараагында — Тестов Сергей Федорович — 3-ий разрядтыг слесарь, орус, оон-биле кожа — Сергей Анатольевич Ткаченко — база слесарь, украин, Анатолий Николаевич Греков — слесарь, орус.

Бо одуругларын бижип тура сатышпа бир ачыг чүве-даа кирер ышкан. Кижилериниң нацияны чүге ытпап турар чор деп болжолдуу чыгарып салышканда киребиз ири бис. Хей-хай, таварышталарда ышпа-ла ол чылды, бо мурдунда нацияны кижилер деп терде ылгавас апарган болгай бис. Бистин нациянысты паспорттарда, ышма-бүрү аяктарда айтып артып турар. Ам бо таварышта нацияны адып турарымыз база алаа эвес чүве.

Олар кижилер шупту чалгыс коллективте кижилерини, Кызылдың чыгып-электри төвүнүн көтөл салбырын септектилери, машинистери-дир.

— Стабилда кандай нацияны кижилер ачылган турары? — деп айтыртып салыштырмаса, Виктор Алексеевич биле Мира Владимировна олар өөрү-биле нацияны кижилер деп салып жээлдилер. Стабилда 250 кижилер коллективте орустар, украинер, белорустар, тывалар, казактар, мордвалар, алтайлар... — дээш кымын чор дээр, нияти сап 43-44 дээр оон-да ийи уламчылап калып, саппа болур хире болду. Ытчалажак бисте кижилер кандай нацияны су-

раан ажыг чок, бисте кижилериниң күш-ажыгы шынар-лары, мораль-политиктиг турару — кол үнелээр чүүлдеринис ол болур. Шынап-ла мычтангы айтырып салыштырмаса В. А. Епашкин нацияны билбес болганы таварышта эвес. Чыгыс бо коллективте ачылган турар сен-тектилер сүт болза хүн бүрү калы ачылган, ажал-агымжы соругаларын шиптирлер турар, херек апарганда кай-бир-роонинге дуулажып, шупту демнежи, а кым-бир кижилер чыгырып кылып, азы ажыг-га харымсалганы куудалып-тар болза коллективте кижилердин күжүн ачылган, оун эди алдырманын ыдыг чоруктарын болдурбаанын хемчеглерин ап турарлар.

Валентин Иванович Андрусов стабилда слесарьлап ачылда-ла ийи чыл чөдө берген. Ол маапа ачылган кээр тура, коллектив канчаар хүлээп алыртып сестя, ажыг-га калып чыгып, шуудан элестирер баш мурган хей болалдыг турар. Тыва мас-тер В. Епашкин, украин слесарь эжи С. Ткаченко, оске-даа эш-өөрлериниң ачы-зында ол ам ачылган-даа шуудан, коллективте кижилер-даа.

Толе Назым-Байырович Саал стабилда чаа кижилер-ниң бирөөн — чаа-ла ийи ай ашкан. Ытчалажак оон күш-ажыгы дуржулганы улуг, мергежила бедик кижилер болган ачылдыг уг-шын билеп ашкан, эш-өөрдүн чеме-хала чок ачылган турар. Ам В. Андрусов биле Т. Саал нады ачылган турар ачылган (ийиң арныда чурттай).

— Коллективте, стабилда чаа кижилер силер, силерни хүлээп алганы, кижилериниң бот-боттарына хамаарышканы кандай болду? — деп айтыр-маса, Т. Саал:

— Мою мурунда «Тыва даг-дугу» комбинатка хей чылда-ла база слесарьлап келген кижиле мен. Стабилда ачылда-ла үр болжолула-даа, оон мурундагы кол-

лективте дег, бодуму мында херектиг, харымал турар ачылдыг, эш-өөр мурунда хүлээлгелер кижилер мен деп болуп турар-дыр мен. Чы-лыг хүлээп алганы, ажалга икитиги, оонгай байдал-дары-биле таныштырганы дээр шупту эш-өөрге чет-тергенниң алдындар-дыр мен — деди.

Стабилын азы улам то-дордып чугааларга, Кызыл-дың чыгып-электри төвүнүн ачылган Виктор Павлович Саламатин-биле коллективте ажал-ажыгы, эш-байыралы-нын дугайында чугаалар оорушта ол мында деди:

— Интернационалдыг кол-лектив! Кайы-даа бригадала, салбырга, ээлтеге хамаарыш-тыр алып болза, шуптуу интернационалдыг коллективтер-дир. Ындыг мындай деп ылажыр чүве чок. Шынап-ла чыгып-электри төвүнүн коллективте, бисте хей-хай интернационалдыг коллективтер дег, ол-бо деп ылажып, чыгыс аай күш-ажыгы соругалга каттышкан демниг, байыралдыг коллектив болур. Ында ачылган

турар хей нацияларын төл-өөкчилери Кызыл хоорай-ның чыгып, чыры чыгып бижип дээр боттарында ха-маарышпап бүгү чүүлдерин кылып, билип, мергежила бералгадып турар. Кызыл хоорайны бажынаарын ко-тедара одаан хомур-даштын иштеткен сууну бузу чымы-лып, турбиналарын тогу чырдып турар эвес-даа ыш-кан, а стабилын демниг коллективтин бижик на-йыралын чыгып чыгып, найыралын оу чырдып турган ышкан-даа.

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Бодап көрүңер даап. 1945 чылда Тываның электри станцияларының күчү чү-ле 400 квт, а олар чылда 0,9 млн. квт-шак электр энер-гияны ачылган үндүргөн-дир. Ам бөгүндө Кызылдың электри станциянын электр-лиг күчү 19,5 мв квт-ватт, оон аныда хоорайны-дык улуг неэин чымылар бусту база ачылган үндүрүп турар (станцияны чаа ко-тедарины баштарында).

Совет Социалистиг	Эви-
Республикалар	Эви-
ленин тургустунга-	Эви-
нынны 60 чыл оюнга	Эви-
тураскааткан СЭКП	Эви-
обкомунуң болгаш	Эви-
республиканың Дээди	Эви-
Совединиң каттышкан	Эви-
байырыг хуралы 60-	Эви-
гүн болур.	Эви-

ШАҢНАЛДАР-БИЛЕ, ЭШТЕР!

ССР Эвилелиниң тургустунганын бээр 60 чылынга алдар болдурган социалист чырышка чедип алган бедик көргүзүлгелери дээр СЭКП обкомунун, Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң, профбөлчөүлелдин болгаш ВЛКСМ обкомунун Хүндүлел бижин-биле шаңнатканнар болза:

Шойгар-оол Герасимович АЛА — Эриң районунуң күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитетиниң даргазы.

Балчый-оол Сотнаевич БАРААН — «Тоора-Хем» совхозтук механизатор.

Иван Иванович БОЧКАРЕВ — «Тыва көдө тууду» трестин 958-ки КМК-зынын комплекстиг бригаданын бригадир.

Фания Алексеевна ВИНОВАДОВА — «Тыва көдө тууду» трестин 62-ки КМК-зынын штурман-машинист бригадир.

Сергей-оол Хертекович ДАРЫ-ХОО — Бай-Тайга районун «Мурнакчы» совхозунун хойжуу.

Има Хереловна ДЕКНИШ-ООЛ — Тес-Хем районун амы-дырал хандырылганын бүдүрүлгө эрелелини директор.

Валентина Дембеловна ДОНГАК — Кызылдың хлеб заводуна кондир.

Зинаида Байыровна ДОНГАК — Эвур районун Солтур ор-тумах школанын директору.

Хеве-оол Монгушович ДОНДУК — Улуг-Хем районунун автомагистраль чыгыш-салгызы.

Кавай-оол Тюлюшович ДОРЖУ — «УТКА 25 чылы» совхоз-тук комбайнер.

Владимир Николаевич ИГНАТЬЕВ — «Туду» неэектери комбинаттын аматура пегини бригадир.

Алексей Михайлович КАЗАНЦЕВ — Кызылдың № 3 АТБ-иниң конструкторы.

Екатерина Кугуловна КАЛГА-ХОО — ВЛКСМ Эриң райо-мунуң секретары.

Леонид Сергеевич КАМЗАЛАКОВ — улус депутаттарының Сарыг-Сеп көдө Совединиң күсүмунуң даргазы.

Виктор Хоммушевич КАРА-ООЛ — «Каа-Хем» хомур-даш разрезиниң кол инженер.

Мария Тюлюшовна КУДЕР-ООЛ — Хову-Аксынын амыды-рал хандырылганын бригадир.

Николай Иванович КУДЫМОВ — «Тыва көдө тууду» трес-тин 585-ки КМК-зынын комплекстиг бригаданын брига-дир.

Владимир Васильевич КУНГА — «Тыва кобальт» комбинат-тын даг амыды.

Куулар Кудер-оолович КУНЧУН — «Искра» совхозтук профком даргазы.

Булаз Айтмухамбетович КОНУСПАЕВ — Кызылдың эл ком-бинаттын директору.

Станислав Серенович КЫРЛЫГ-КАРА — Бай-Тайга рай-онун Бай-Тал суурда магазин салгызы.

Виктор Алексеевич МЕЛЬЧАКОВ — «Тыва септеге тууду» трестин туду неэектериниң болгаш конструкторларын за-водуун ыш дилер пегини тракторист.

Сергей Дмитриевич МОЛДАДА — республика эмалогия-нин анестезиолог-реанимация салбырын эрелелини.

Александр Кертис-оолоо МОНГУШ — Эвур районун топтук библиотеканын улуг библиотекари.

Койгун-оол Шожикович МОНГУШ — «Тыва совхоз тууду» каттыжымшыкын 3-кү КМК-зынын конструкторы.

Иргат Савонич МӨНГЕ — Бай-Тайга районун чурттал-га-коммунал ажал-агый бүдүрүлгө эрелелини амыды.

Светлана Быштак-оолоо МӨНГЕ — эл-соок далганы кылар заводтун бүдүрүлгө пегини мастери.

Владимир Иванович МУЗЫЧЕНКО — «Тыва даг-дугу ту-дуг» эрелелини участка начальни.

Сыдыс-оол Даным-Белекович ОНДАР — Чалаана АТБ-иниң конструкторы.

Александра Шурженеевна ООРЖАК — улус депутаттары-нын Алдан-Маадыр көдө Совединиң күсүмунуң даргазы.

Чачык Самбасович ООРЖАК — «Сут-Хал» совхозта мел-куш эрелелини.

Виктор Михайлович РОМАНОВСКИЙ — Хову-Аксыда автотранспорт бүдүрүлгезиниң конструкторы.

Александр Васильевич САРАПУЛОВ — улус депутаттары-нын Каа-Хем суур Совединиң күсүмунуң даргазы.

Должан Хоммушевич СЕРЖИ — улус депутаттарының Хеве-оол көдө Совединиң күсүмунуң даргазы.

Григорий Тюлюшович СИТНИКОВ — «Улуг Октябрь» сов-хозтук комбайнер.

Василий Тимофеевич СОРОКИН — Сельхозтехком-мун транспорт эрелелини конструкторы.

Суге-Маадыр Кунгасович СОЯН — Эриң районун ис-пектор.

Зинаида Куняиловна СТЫЖКОВА — «Кызыл тараачы» совхозтук кол бухгалтер.

Антонина Павловна ТУТАЧКОВА — Кызыл хоорай-ның чаагайдылга комбинаттын улуг мастери.

Николай Саган-оолоо ТЮЛЮШ — Эвур районун «И-ымы туу» совхозта комсомол организацианын секретары.

Михаил Юрьевич УСПЕНСКИЙ — Тываның радиорелиг техниктиг бүдүрүлгө төвүнүн радиорелиг станциялары-нын пегини улуг инженер.

Александр Георгиевич ПОПЕЛЕНКО — «Революцияны чал-быкчы» совхозтук комбайнер.

Борис Тюлюшович ХОВАКЧИК — Шагал-Арыгнын рай-сельхозтехниканын конструкторы.

ЧАРТЫНГАН
МӨНГҮН-ТАЙГА

Мөңгүн-Тайга! Бо сөстөрүң
аңгартар-ла, оң уңуруң
өзүңдөй болгон. Шыгыш
кыйла-ла үзүңдөй беким ба-
жыңда «мөңгү оошайды»
укулааң дагылармат бо деп-
ген оранын агаар-бойдуу
майла-ла харе ширин бол-
ла, оң эрес-оруктуу кыла-
ла шат-шаалдаа бээр-ле хой
өстүрүп, сарык азырап
аңгартып, турган келет. Та-
ныкың бо оң иркен кызылар
булунуңа революция мур-
нула араг кийини амыла-
рады, өскө бүтү тыяларын
ышык баала-ла эң аар-берге,
адым түрүнчө чорал...

Дөртөн аягың чыл мурнуңа
маңа карака жидер чур-
мал бир шүтүчүлүк оңуру-
ларыңа мынчалар элестет-
ген:

Өрү көргө дөр көстүр,
Өскөр көргө дагалар

Кылаа даңкың сайыр-иш
Кыштар чөтө чарыс

Өт-тур,
Ычан маңа кышкы, ы-
дагар аймырады хейири
бо шат оңуруңа-на ийде-
лэр.

Ычарга Мөңгү-Тайганың
бөгүлү өсүр-хейири, оң чү-
рүмүзү, оң калың-ириги
агаар-бойдуу, беким дагы-
лар, сөмдөр сарык, агар-кыш-
кы, то-чумузи, тарбаган-би-
ле эвес, совет эрге-тагыра-
нын чыдарында бүтү тур-
туң, бүтү чөңүң аңы-ду-
музү-биле, бо чериң күш-
аңыңа кызыларын эрес-
мадырдык күш-аңымы-биле
кыдыңган үдөңдө чаарта-
галар, чөтөңдөң амырал-
была тодогарайлаттыңар.

Каргы, Мөңгү-Бүрөн хем-
нериң уулаңа «Маалым» би-
ле «Мөңгү-Бүрөн» совхозтар
республиканың аял-аңы-
ларын оң аңына бөксө-даа,
оларын экономикагын шыда-
лам улаңды, техниктиң че-
геленишкени күтпөйлөт, ма-
ныялар баш трактордор
оларын бир көл чөпсө апа-
гал. Кыла-ла совхозтар сөө-
гү чыдарда орулгалык аял-
аңыңа.

Оларын кол фондугу-
ра орток аял-аңың чыла-
ла 2 миллион 100 муң аял-
аңың болгон. Бир эвес рай-
онун кол байлаа-мадың баш
саны — 1968 чылда 42 муң
аңың баш шөүр баа муң
аңың баш мыныстыг бола
турган бола, ам совхозтор 63
муң баш шөүр, 9300 аңың бо-
ла мадың апарган.

1945 чылдын мурнуңа ма-
ла Мугур-Асына йаа каа-
нак байыңчыларга, Кы-
лаа-Хан суура дегер садым-
дан өскө чү-лаа чок турган.
Ам оларда бүдүргөң, ку-
лутура амыралың бол-
ла чуртталганың хой-хөй ба-
жыңары түтүтүп, школа-
ларды, эмгектердиң амы
үеңи суурлар апарган.

Ленинчи национал поли-
тика боттардыгыңын ачы-
лаа районунуң чоңунуң ор-
то-бик баа кулутурамы
Каргы хемини шөккөң дег,
дүргөн хөгүчү турар. Дөртө
чыдарың өтөңдө каш савы-
тың өрөнөңчиги йаа эге
школа турган бола, ам олар
1500 хире өрөнөңчиги ору-
мын школар апарган. Олар-
даа дөңдө болгон ортокмат
туолай өрөнөңчиги хой-хөй ба-
жыңа аңылап турар. Нията-
биле алдыга, районда салып,
харылаа, чоңуну амырал
хандырыла организацала-
рыңын, улау өрөнөңчиги баа
кадык маңаады, кулутура
абын чериңиң чөткөңи баа
каа калбарган. Амы улау
районд дөңдө кийини бир-
аң-ле өрөнөңчиги турган. Ортокмат
школаларды зооучуларшпа-
лаң туртуу коорайлаңа—
Москвага, Новосибирске,
Красноярске, Омскиге, Том-
скиге, Иркутскиге, Улан-Уде-
ге дөңдө, ортокмат туолай
өртөң чөңдөп ам турар баа
хөй.

Шаала Мөңгү-Тайга-биле
аргылары берге булу, аңы
аргылар алдым, шарыкты,
көңүтү көңүтү, чамдыкта 5-6
хөгүчү, хат-шугураа, ола-
ондотка тавакыш чораш,
арай боорда чөңдөп турган.

Суурагыл чогаалың Салкы
Тоңаның 30 чылдарын ортаа
үеңиде биззөң «Каргыга чо-
рааңың» деп чогаалың пом-
чутулар эңи билер. Кышын
үдө Барын-Хемчиктен Мөң-
гү-Тайгага чөңдөп кады чо-
раан өртү-биле тавакыш
кырып болбай. Ам Мөңгү-
Тайга, шаалады шыкай, үдө-
нөңдө хоорук ирак-улаң бу-
ла эвес апарган. Боже ам
хүнүн-не ялыз-бүрү мары-
ның оң-он машиналары ду-
хун чок шуужуң турар. Кы-
зылдан «Л-410» болгон эсе-
да самолётка олуруңа, бир
шак болгон-ла Мугур-Асы-
га баар бис. Мөңгү-тайга-
жылар бүтү чурт-биле дөң-
теңиң, оң хой паниовалды
чөңуну амыралды ачы-ду-
ам чөткөңү турар. Амы
үдө районда аңыңчыны-
ның, абын хаактыларыңың
акша-оругтамы улаңды, олар-
ның материалды болгон
кулутура амыралыңың
деңгээли улам болгон. Шаала
болгон-ла чоралың сай-
гылаңын, бойдуз тааңы бол-
гон эсе-даа чүдөңиңа чоң
каала-биле аңылап, тоол-
чургу ак-өңк ирак-теңи-
нөңу дамычтыр бүтү чур-
ту, боңунуң республиканың,
хары-лаа дегелениң дески-
лар көрүң, дидиң олурур
апарган.

Тогузугу улау байырла-
ССР-ниң 60 чылдын утку-
рунун аңыңчы чоңары
күжөңиңиңиң аңылаңа,
оңу төлөңтү күш-аңымы бе-
лектер-биле уткуң турар.
Аңыла-аңылар мадың баш
санын өстүрүшпөң, эңти ба-
за өстүрү, улау бүдүргөң
чылап күрөңгө саларың
ыл паниовалды күзүсө, бе-
теле Октябрьниң 65 чыл
оңиңда-ла күтүсөңиңа, Ыла-
ның «Маалым» совхоз (дирек-
тору С. С. В. Оң, партокм
секретары С. Б. Донган, проф-
аңыла комитеттиң даргазы
А. А. Оңлар) район ишпиге
чарыша каш улаа тынлекке
болган. А жылдың чылда

республиканың мурнуу зона-
аңыда совхозтар арааныңа ча-
рышка тылааң, СЭКП обко-
муну, Тыва АССР-ниң Ми-
нистрлер Чөвүлөңиң, проф-
обачовулөңиң болгон
БНКСМ обкомунуң турса-
каадың Кылаа тутун болгон
дискомун, аңша шаңналың
алган.

Оң-биле кады хой-хөй ма-
чыңар улау юбилейге ут-
куштур баа-ла бедик нөргү-
дөңиң чөңдөп алганар.
Оларга сарык кадыраңары,
Ленин ордениң адилетчиң
М. Көжөңи, Д. Оңуру, Д.
Хүдөр-оолду, хойжулар: И.
Данбаны, Х. Оңуну, Н. Маа-
дыр-оолду, С. Сарыг-оолду, С.
Тасты болгон өскөңиң-даа
хамаарыштырып болур.

Оң-биле кады райоо воз-
лөңдөң, тууду-сөңдөңгө ула-
тогу, харылаа баа кино че-
ткөңи болгон эсе-даа орга-
низациялар планың оошай-
даларың аңың күтөңиңер.
Бо бүтү болаа улау юбилейге
мөңгү-тайгажыларың күш-
аңымы бөлөү ол.

Бистин чуртуктуң өскө
бүтү чериңиңе шыкап,
шаалады кыды-нымагар
турган ираккы Мөңгү-
Тайгада чаартагалар, оң
чоңунуң чөтөңдөң сайы-
ралы Коммунисттер партия-
ның болгон Совет чазактың
доңтоамал савың салымыңы
ның баа улау Төроң чур-
туустан ялыз-бүрү нады,
аймак аңы-дууа улауларың
ның дуузымын ачымы-биле
чөңдөп адыңгыңаң байырла
бүдүргөң бо кайтамкы
хүнөңиңа мөңгү-тайгажы-
лар өртүң чөткөңиңиңиң
чаага сөстөрү-биле чүдөңдө
турарлар. Бистин улау эвес
райондустуң экономика-
ның болгон кулутурамы ула-
м илай хөгүдөңиңиң орус бу-
рат, арыла баа эсе-даа на-
цияларың телөкөңиңиңиң
үзүң кириң, бир дөңдөң
аңылаңа турарыңа ным чо-
раалаңам боор!

Бүтүсүз улау эңил-
ССР-ниң 60 чылдын мөңгү-
тайгажыларың төлөңтү күш-
аңымы бөлөү ол.

Оң-биле кады райоо воз-
лөңдөң, тууду-сөңдөңгө ула-
тогу, харылаа баа кино че-
ткөңи болгон эсе-даа орга-
низациялар планың оошай-
даларың аңың күтөңиңер.
Бо бүтү болаа улау юбилейге
мөңгү-тайгажыларың күш-
аңымы бөлөү ол.

Бистин чуртуктуң өскө
бүтү чериңиңе шыкап,
шаалады кыды-нымагар
турган ираккы Мөңгү-
Тайгада чаартагалар, оң
чоңунуң чөтөңдөң сайы-
ралы Коммунисттер партия-
ның болгон Совет чазактың
доңтоамал савың салымыңы
ның баа улау Төроң чур-
туустан ялыз-бүрү нады,
аймак аңы-дууа улауларың
ның дуузымын ачымы-биле
чөңдөп адыңгыңаң байырла
бүдүргөң бо кайтамкы
хүнөңиңа мөңгү-тайгажы-
лар өртүң чөткөңиңиңиң
чаага сөстөрү-биле чүдөңдө
турарлар. Бистин улау эвес
райондустуң экономика-
ның болгон кулутурамы ула-
м илай хөгүдөңиңиң орус бу-
рат, арыла баа эсе-даа на-
цияларың телөкөңиңиңиң
үзүң кириң, бир дөңдөң
аңылаңа турарыңа ным чо-
раалаңам боор!

Бүтүсүз улау эңил-
ССР-ниң 60 чылдын мөңгү-
тайгажыларың төлөңтү күш-
аңымы бөлөү ол.

Оң-биле кады райоо воз-
лөңдөң, тууду-сөңдөңгө ула-
тогу, харылаа баа кино че-
ткөңи болгон эсе-даа орга-
низациялар планың оошай-
даларың аңың күтөңиңер.
Бо бүтү болаа улау юбилейге
мөңгү-тайгажыларың күш-
аңымы бөлөү ол.

Бистин чуртуктуң өскө
бүтү чериңиңе шыкап,
шаалады кыды-нымагар
турган ираккы Мөңгү-
Тайгада чаартагалар, оң
чоңунуң чөтөңдөң сайы-
ралы Коммунисттер партия-
ның болгон Совет чазактың
доңтоамал савың салымыңы
ның баа улау Төроң чур-
туустан ялыз-бүрү нады,
аймак аңы-дууа улауларың
ның дуузымын ачымы-биле
чөңдөп адыңгыңаң байырла
бүдүргөң бо кайтамкы
хүнөңиңа мөңгү-тайгажы-
лар өртүң чөткөңиңиңиң
чаага сөстөрү-биле чүдөңдө
турарлар. Бистин улау эвес
райондустуң экономика-
ның болгон кулутурамы ула-
м илай хөгүдөңиңиң орус бу-
рат, арыла баа эсе-даа на-
цияларың телөкөңиңиңиң
үзүң кириң, бир дөңдөң
аңылаңа турарыңа ным чо-
раалаңам боор!

Бүтүсүз улау эңил-
ССР-ниң 60 чылдын мөңгү-
тайгажыларың төлөңтү күш-
аңымы бөлөү ол.

Оң-биле кады райоо воз-
лөңдөң, тууду-сөңдөңгө ула-
тогу, харылаа баа кино че-
ткөңи болгон эсе-даа орга-
низациялар планың оошай-
даларың аңың күтөңиңер.
Бо бүтү болаа улау юбилейге
мөңгү-тайгажыларың күш-
аңымы бөлөү ол.

Бистин чуртуктуң өскө
бүтү чериңиңе шыкап,
шаалады кыды-нымагар
турган ираккы Мөңгү-
Тайгада чаартагалар, оң
чоңунуң чөтөңдөң сайы-
ралы Коммунисттер партия-
ның болгон Совет чазактың
доңтоамал савың салымыңы
ның баа улау Төроң чур-
туустан ялыз-бүрү нады,
аймак аңы-дууа улауларың
ның дуузымын ачымы-биле
чөңдөп адыңгыңаң байырла
бүдүргөң бо кайтамкы
хүнөңиңа мөңгү-тайгажы-
лар өртүң чөткөңиңиңиң
чаага сөстөрү-биле чүдөңдө
турарлар. Бистин улау эвес
райондустуң экономика-
ның болгон кулутурамы ула-
м илай хөгүдөңиңиң орус бу-
рат, арыла баа эсе-даа на-
цияларың телөкөңиңиңиң
үзүң кириң, бир дөңдөң
аңылаңа турарыңа ным чо-
раалаңам боор!

Бүтүсүз улау эңил-
ССР-ниң 60 чылдын мөңгү-
тайгажыларың төлөңтү күш-
аңымы бөлөү ол.

Оң-биле кады райоо воз-
лөңдөң, тууду-сөңдөңгө ула-
тогу, харылаа баа кино че-
ткөңи болгон эсе-даа орга-
низациялар планың оошай-
даларың аңың күтөңиңер.
Бо бүтү болаа улау юбилейге
мөңгү-тайгажыларың күш-
аңымы бөлөү ол.

Бистин чуртуктуң өскө
бүтү чериңиңе шыкап,
шаалады кыды-нымагар
турган ираккы Мөңгү-
Тайгада чаартагалар, оң
чоңунуң чөтөңдөң сайы-
ралы Коммунисттер партия-
ның болгон Совет чазактың
доңтоамал савың салымыңы
ның баа улау Төроң чур-
туустан ялыз-бүрү нады,
аймак аңы-дууа улауларың
ның дуузымын ачымы-биле
чөңдөп адыңгыңаң байырла
бүдүргөң бо кайтамкы
хүнөңиңа мөңгү-тайгажы-
лар өртүң чөткөңиңиңиң
чаага сөстөрү-биле чүдөңдө
турарлар. Бистин улау эвес
райондустуң экономика-
ның болгон кулутурамы ула-
м илай хөгүдөңиңиң орус бу-
рат, арыла баа эсе-даа на-
цияларың телөкөңиңиңиң
үзүң кириң, бир дөңдөң
аңылаңа турарыңа ным чо-
раалаңам боор!

Бүтүсүз улау эңил-
ССР-ниң 60 чылдын мөңгү-
тайгажыларың төлөңтү күш-
аңымы бөлөү ол.

Оң-биле кады райоо воз-
лөңдөң, тууду-сөңдөңгө ула-
тогу, харылаа баа кино че-
ткөңи болгон эсе-даа орга-
низациялар планың оошай-
даларың аңың күтөңиңер.
Бо бүтү болаа улау юбилейге
мөңгү-тайгажыларың күш-
аңымы бөлөү ол.

Бистин чуртуктуң өскө
бүтү чериңиңе шыкап,
шаалады кыды-нымагар
турган ираккы Мөңгү-
Тайгада чаартагалар, оң
чоңунуң чөтөңдөң сайы-
ралы Коммунисттер партия-
ның болгон Совет чазактың
доңтоамал савың салымыңы
ның баа улау Төроң чур-
туустан ялыз-бүрү нады,
аймак аңы-дууа улауларың
ның дуузымын ачымы-биле
чөңдөп адыңгыңаң байырла
бүдүргөң бо кайтамкы
хүнөңиңа мөңгү-тайгажы-
лар өртүң чөткөңиңиңиң
чаага сөстөрү-биле чүдөңдө
турарлар. Бистин улау эвес
райондустуң экономика-
ның болгон кулутурамы ула-
м илай хөгүдөңиңиң орус бу-
рат, арыла баа эсе-даа на-
цияларың телөкөңиңиңиң
үзүң кириң, бир дөңдөң
аңылаңа турарыңа ным чо-
раалаңам боор!

Бүтүсүз улау эңил-
ССР-ниң 60 чылдын мөңгү-
тайгажыларың төлөңтү күш-
аңымы бөлөү ол.

Оң-биле кады райоо воз-
лөңдөң, тууду-сөңдөңгө ула-
тогу, харылаа баа кино че-
ткөңи болгон эсе-даа орга-
низациялар планың оошай-
даларың аңың күтөңиңер.
Бо бүтү болаа улау юбилейге
мөңгү-тайгажыларың күш-
аңымы бөлөү ол.

Оң-биле кады райоо воз-
лөңдөң, тууду-сөңдөңгө ула-
тогу, харылаа баа кино че-
ткөңи болгон эсе-даа орга-
низациялар планың оошай-
даларың аңың күтөңиңер.
Бо бүтү болаа улау юбилейге
мөңгү-тайгажыларың күш-
аңымы бөлөү ол.

Бистин чуртуктуң өскө
бүтү чериңиңе шыкап,
шаалады кыды-нымагар
турган ираккы Мөңгү-
Тайгада чаартагалар, оң
чоңунуң чөтөңдөң сайы-
ралы Коммунисттер партия-
ның болгон Совет чазактың
доңтоамал савың салымыңы
ның баа улау Төроң чур-
туустан ялыз-бүрү нады,
аймак аңы-дууа улауларың
ның дуузымын ачымы-биле
чөңдөп адыңгыңаң байырла
бүдүргөң бо кайтамкы
хүнөңиңа мөңгү-тайгажы-
лар өртүң чөткөңиңиңиң
чаага сөстөрү-биле чүдөңдө
турарлар. Бистин улау эвес
райондустуң экономика-
ның болгон кулутурамы ула-
м илай хөгүдөңиңиң орус бу-
рат, арыла баа эсе-даа на-
цияларың телөкөңиңиңиң
үзүң кириң, бир дөңдөң
аңылаңа турарыңа ным чо-
раалаңам боор!

Бүтүсүз улау эңил-
ССР-ниң 60 чылдын мөңгү-
тайгажыларың төлөңтү күш-
аңымы бөлөү ол.

Оң-биле кады райоо воз-
лөңдөң, тууду-сөңдөңгө ула-
тогу, харылаа баа кино че-
ткөңи болгон эсе-даа орга-
низациялар планың оошай-
даларың аңың күтөңиңер.
Бо бүтү болаа улау юбилейге
мөңгү-тайгажыларың күш-
аңымы бөлөү ол.

Бистин чуртуктуң өскө
бүтү чериңиңе шыкап,
шаалады кыды-нымагар
турган ираккы Мөңгү-
Тайгада чаартагалар, оң
чоңунуң чөтөңдөң сайы-
ралы Коммунисттер партия-
ның болгон Совет чазактың
доңтоамал савың салымыңы
ның баа улау Төроң чур-
туустан ялыз-бүрү нады,
аймак аңы-дууа улауларың
ның дуузымын ачымы-биле
чөңдөп адыңгыңаң байырла
бүдүргөң бо кайтамкы
хүнөңиңа мөңгү-тайгажы-
лар өртүң чөткөңиңиңиң
чаага сөстөрү-биле чүдөңдө
турарлар. Бистин улау эвес
райондустуң экономика-
ның болгон кулутурамы ула-
м илай хөгүдөңиңиң орус бу-
рат, арыла баа эсе-даа на-
цияларың телөкөңиңиңиң
үзүң кириң, бир дөңдөң
аңылаңа турарыңа ным чо-
раалаңам боор!

Бүтүсүз улау эңил-
ССР-ниң 60 чылдын мөңгү-
тайгажыларың төлөңтү күш-
аңымы бөлөү ол.

Оң-биле кады райоо воз-
лөңдөң, тууду-сөңдөңгө ула-
тогу, харылаа баа кино че-
ткөңи болгон эсе-даа орга-
низациялар планың оошай-
даларың аңың күтөңиңер.
Бо бүтү болаа улау юбилейге
мөңгү-тайгажыларың күш-
аңымы бөлөү ол.

Бистин чуртуктуң өскө
бүтү чериңиңе шыкап,
шаалады кыды-нымагар
турган ираккы Мөңгү-
Тайгада чаартагалар, оң
чоңунуң чөтөңдөң сайы-
ралы Коммунисттер партия-
ның болгон Совет чазактың
доңтоамал савың салымыңы
ның баа улау Төроң чур-
туустан ялыз-бүрү нады,
аймак аңы-дууа улауларың
ның дуузымын ачымы-биле
чөңдөп адыңгыңаң байырла
бүдүргөң бо кайтамкы
хүнөңиңа мөңгү-тайгажы-
лар өртүң чөткөңиңиңиң
чаага сөстөрү-биле чүдөңдө
турарлар. Бистин улау эвес
райондустуң экономика-
ның болгон кулутурамы ула-
м илай хөгүдөңиңиң орус бу-
рат, арыла баа эсе-даа на-
цияларың телөкөңиңиңиң
үзүң кириң, бир дөңдөң
аңылаңа турарыңа ным чо-
раалаңам боор!

Бүтүсүз улау эңил-
ССР-ниң 60 чылдын мөңгү-
тайгажыларың төлөңтү күш-
аңымы бөлөү ол.

Оң-биле кады райоо воз-
лөңдөң, тууду-сөңдөңгө ула-
тогу, харылаа баа кино че-
ткөңи болгон эсе-даа орга-
низациялар планың оошай-
даларың аңың күтөңиңер.
Бо бүтү болаа улау юбилейге
мөңгү-тайгажыларың күш-
аңымы бөлөү ол.

Бистин чуртуктуң өскө
бүтү чериңиңе шыкап,
шаалады кыды-нымагар
турган ираккы Мөңгү-
Тайгада чаартагалар, оң
чоңунуң чөтөңдөң сайы-
ралы Коммунисттер партия-
ның болгон Совет чазактың
доңтоамал савың салымыңы
ның баа улау Төроң чур-
туустан ялыз-бүрү нады,
аймак аңы-дууа улауларың
ның дуузымын ачымы-биле
чөңдөп адыңгыңаң байырла
бүдүргөң бо кайтамкы
хүнөңиңа мөңгү-тайгажы-
лар өртүң чөткөңиңиңиң
чаага сөстөрү-биле чүдөңдө
турарлар. Бистин улау эвес
райондустуң экономика-
ның болгон кулутурамы ула-
м илай хөгүдөңиңиң орус бу-
рат, арыла баа эсе-даа на-
цияларың телөкөңиңиңиң
үзүң кириң, бир дөңдөң
аңылаңа турарыңа ным чо-
раалаңам боор!

Бүтүсүз улау эңил-
ССР-ниң 60 чылдын мөңгү-
тайгажыларың төлөңтү күш-
аңымы бөлөү ол.

Оң-биле кады райоо воз-
лөңдөң, тууду-сөңдөңгө ула-
тогу, харылаа баа кино че-
ткөңи болгон эсе-даа орга-
низациялар планың оошай-
даларың аңың күтөңиңер.
Бо бүтү болаа улау юбилейге
мөңгү-тайгажыларың күш-
аңымы бөлөү ол.

Бистин чуртуктуң өскө
бүтү чериңиңе шыкап,
шаалады кыды-нымагар
турган ираккы Мөңгү-
Тайгада чаартагалар, оң
чоңунуң чөтөңдөң сайы-
ралы Коммунисттер партия-
ның болгон Совет чазактың
доңтоамал савың салымыңы
ның баа улау Төроң чур-
туустан ялыз-бүрү нады,
аймак аңы-дууа улауларың
ның дуузымын ачымы-биле
чөңдөп адыңгыңаң байырла
бүдүргөң бо кайтамкы
хүнөңиңа мөңгү-тайгажы-
лар өртүң чөткөңиңиңиң
чаага сөстөрү-биле чүдөңдө
турарлар. Бистин улау эвес
райондустуң экономика-
ның болгон кулутурамы ула-
м илай хөгүдөңиңиң орус бу-
рат, арыла баа эсе-даа на-
цияларың телөкөңиңиңиң
үзүң кириң, бир дөңдөң
аңылаңа турарыңа ным чо-
раалаңам боор!

Бүтүсүз улау эңил-
ССР-ниң 60 чылдын мөңгү-
тайгажыларың төлөңтү күш-
аңымы бөлөү ол.

Оң-биле кады райоо воз-
лөңдөң, тууду-сөңдөңгө ула-
тогу, харылаа баа кино че-
ткөңи болгон эсе-даа орга-
низациялар планың оошай-
даларың аңың күтөңиңер.
Бо бүтү болаа улау юбилейге
мөңгү-тайгажыларың күш-
аңымы бөлөү ол.

НАЙЫРАЛДЫҢ ЧЫРЫ, ЧЫЛЫ

(Төңүзү, Эгеиз 1-ги армиде.)

Төңүзү, Эгеиз 1-ги армиде.
Төңүзү, Эгеиз 1-ги армиде.
Төңүзү, Эгеиз 1-ги армиде.<

БИНУКТЕРНИНҮННЕРИ

КАЙСЫН КУЛИЕВ,
кабардин-балкар улустун шүлүктүү

ААЛЫМ БОЛГАШ ТАЙБЫН

Тарааым чил, суу ишкен өгөм журту
Таалаым, ылаштым кысып чоруур.
Оон туржун, даяг чорааш—чептээним-даа
Ораншарга, хоорайларга ынак-тыр мен.

Менгилерин даглар чамы, Россиянын
Белинде чок булу чеге турган чорум.
Буянын-даа, дошкун-даа хат кааламче
Булап кирип чөгөл төдүп келген чүе.

Төлөтпийер, хирелерин бар-даа дийки,
Төрүтүнгөн чериер чүм зөн калып
Хендеткен деп, өршө-дадай, дийлаарындан
Хоорже амыт кирген-ле дээр ыйнаа.

Орук-чирим дески эвас, берге чораан,
Оон ужуу кодаачы деп, дилээр дээн мен.
Араарда кайыңар-даа, чүктөп эрткен
Аар-берге каттап-таас болуун дээр мен.

Төдүтүр көрбөз, таышпааным ораншарым,
Төрүтүнгөн черим база кады-хаара—
Тараа болгаш бузурел чок, артап-таас-на,
Дайым чылды турбазым-на күзөр-дир мен.

Төдү-ле бар хоорайларын улустары,
Төрүтүнгөн ораншарым кижилерин,
Чалгак болгаш чылды чокка каагазы-на,
Чаным-тейлеп, тайбынны мен дилеп тур мен!

Очулурган Монгуш ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

ОВАНЕС ШИРАЗ,
армян шүлүктүү

ЧАЛАЛАГА

Качыгдалым, өөрүшкүңү шактарында
Кара чаасан олуруп чер шыдаас мен,
Экинч юмус аяк чүе, кириңер-де,
Эрткен, бже столга кэп сааңар-ла.

Эким-өөрүм келбей барла, ычтал менээ
Элбек чепи дестоп стол курат апар,
Борбак хлеб адылган бол, ычтала-даа
Борстаама тырылгаштын өйдүгө бээр...

Дегерер кирер-де, куштар беши
Держе эртип, омурунар, чалап тур мен.
Аас-кежик долган түрөөм силер-биле
Акы-дуңма пайыралды ырлап-на!

Орук кадыр ылде шораан
халларын баары-биле олурту
чоруктай, бажик деп ханын
баарында чедип жээге, алгы-
лар болгаш өзүк чүктөргөн
сарыктар утукштур бо чедип
келгенер.

Оларнын бажыга чораан,
шавышкан долгай мыыстар-
лым, себегер, кукун деп, ка-
ра сарын серт дээн, хоош
идай боорунга чаптан турган
мышкан, улар көргөш турун-
кан, ескериле база чүт болду
дээн чүе деп, шуштур ту-
рупканар.

Айтардыг ийн араг сар-
дыстарын сүрүп албайды бээр-
ге, олар эминичи чанынга
сезинтип чедип келген, оон
даже талазы-биле бичири-
ктереп, кулбуртун эрпикеш-
нер.

Араттар эзелек болгаш ха-
йралдыг соңургал-биле:
— Чүге кылаштык чор-
уур силер? Мууну алза?—
диген.

— Бо кадыр тер.
— Мында кадыр чүу боор,
каалама орук мышкайыл.
— Эминче кадыр, эң-не
баштай болан чоруп турар-
дыр.

— Эминчи кижи-дир аа?
— Эминчи кижи, бистия ра-
йонга барып аялдары ол-
дур.

Араттар эзелек болгаш ха-
йралдыг соңургал-биле кө-
рүп эркенер:
— Байрамгы, эмин!

Эмин база мендеп эркен.
Одургаларын эртин жээге,
аъттын димин туруп тура,
эминчи Адар-оол атыкшары-
кан, боду аъттанымкан. Ылай
чорупкан.

Хул-даа барыш чүкче доң-
гайып бадимкан. Адар-оол
аъттын албайды, соонда эмин-
че көрүп каан чоруруну эмин-
чи билип каан, айтырган:

— Силер чүге далажып чор?
— Далашаажа хоржок,
тайганын кыры шуургандай
берген-дир, доо көрүңерде—
дрощ, хун бадар талазында

ЙӨРЭЭР-ДИР МЕН

Ораншарга
Оруктар хей:
Кашпадарын одуртудал,
Казырларын ийлеткидеп,
Оргулаштар кезикталээр.
Арттар санай
Ажылгалар,
Бууруу далай дилдиргилеп,
Буруттарын кылаткылап,
Алама сын өртүр-даа боор.

Ораншарга
Оруктар хей:
Унчүр-киржир чонна барла,
Ууктелип — эңиревес,
Од-бо чүкче немешкилээр.
Төгүдөн бээр
Төрелдежир,
Иштешин аар эвин дилеп,
Иш келген аргыжыг-дыр.
Төңчү белин оларда чок.

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

АРАЗЫНДА
ХАРЫЛЗААЛЫ

Хой националдыг акы-
дуңма совет уран чүтэ бол-
гаш чечен чогаал бот-бот-
тарын аразында сырды
харылзаалыг, бот-боттарын
улам байытчып турары он-
загай. Оон херечин кыл-
дыр бо чуруктарын көрү-
нөр. Тыянып алычлары
— украин артистер таны-
лап турлар (үстүндө чу-
рукта), ыры болгаш таны-
мын «Саян» ансамблдин
бистин чуртунушта бар-
баан, четпозн хоорайлары-
нын, республикаларын
саны эвезеп оран. Ан-
самблдин гастроль орук-
тары чуртун ол-бо булу-
нарчыче шөйүгөн. Бо чу-
рукта ырлап турар «Саян»
ансамблдин артисти Сат
Дамба-Доржука Тыва
АССР-нин алдарлыг артисти
деп хундугат атты бо хун-
нерде тыыскап.

Республиканын хогжум-
шын театрынын реперту-
ры совет база национал
драматургиянын шинде-
ри-биле байлак. Чүгө бо
чылдын сезонун безин
алырга, бо бүгү тодаргай.
Бо чурукта татар драма-

тур Хусановтун «Аван-
тюр ак палла» деп шин-
деп токтотулган. Ук шин
көрдүктөрүн соңура-
ны чаалап алган.
А. ЗАЙПЕВ, О. ОХЕМ-
ЧИК болган Ю. КОСАРЬ-
КОВТУН фотолары.

О. САГАН-ООЛ.

НАЙЫРАЛ

Рассказан үзүндү

турган тайгаже Адар-оол
айыткан. Аттат даажы бир-
ле чедип хонайыш турган.
Удаваанда хат улам күш-
телген, дүвү-даа аажок, айт-
тар чедиктеп хортүкчө кел-
гүзү, буруп чораанар. Айт-
канынга чорутуушмас апар-
ган, ийилээ дүжүп алганар.
Адар-оол айттарын шуштур
чедип алган, эминичи чанынга
кылаштык кылашкан, кылаштан
чорупкан.

Дүвүге бурунгаар чүе көр-
дүмөс, элзип-биле холушкан
хар арыче шыва катарга,
оларын чамдымы карактар-
жесирерге, аарышкыч ойуп,
кадыг боон турган, оруктун
уу чипкен, даамык уг-биле
чоруп турганар. Эминичи бо-
далым билинмес дүвүрөөн
эзел чора-даа, чугаакыр
эвас болгаш шуудуру оолдун
шынтыгыг бурунгаарлап чо-
руунга, оон арында корга-
нын болгаш дүвүрөөннүн
надыг-даа демде чогунга со-
рук кирип чораан.

Адар-оол ой-биле эминче көрүп каан
чораан, оон бир-ле көрүп кел-
ген, соңургал-биле айтырган:
— Соон-тур бо, эмин?

— Чок, соон эвас, мен чы-
лым, бо бар — дээн, чагызын-
че айтыпкан.

— Ол-даа улут дузалан шы-
даар деп бе.

— Силер доха чок, силер
соок, ам ниячаар? Мен бо-
лар, силер соок, эш Адар-
оол.

— Чок, мен ажырбас, мээм
тодум чылдыг негей.

Хат-биле хуржик, кадырын
аңыл, хортүктерин чамдыкта
оон чораан, тас тайганын
кырында Адар-оол биле эмин-
чүп келгенер, эминичи чү-

рөөнч согары бодунаг бид-
динин, оон тынымы кыскал-
чоран — бедик улаткан,
агаар эвезекен. Район тавы-
ам тыылыбас деп чүе бил-
динген, жикчир чер тып, аял-
кайдыг-даа арга-баша хохары
чугула аларган. Айттарын
чедип алган, куудугайны ку-
ду, бурунгаар чорупканар.
Кадик хортүктүгү чеге не-
гешер, айттар хортүктүгү кыр-
лап чораанар. Караңдыг
чегин байдал орта биддин-
мес: шууд ак-ла чүе. Хатка
соондан сүрүдүп алган, ки-
чинежик чоруп сүрүганар.
Хевтереп, чер дүвүндө чүе
деп, улагу дааш үнгөн. Эмин
дынаалан турушкан. Адар-
оол база, Чүе шижээни чок,
чүгө хат сымалымын турган,
боттары шижечен турган.

— Эш Адар-оол! Бо чүд?
Шижечен тур!

— Мээм холумдан туттуну-
нар! — дээн, Адар-оол дил-
нарым салымкан, эминичи
холунаа дүргөн сегирип ал-
ган, бодунче чышып тырга
берген. Бот-боттарынын хол-
ларында туттунушкан, улар
көрүшкөн, турупканар.

Олар кезек хортүк кырында
шанын сугаа саз кырында
чүе деп, чоруту дүргөдөн,
бадыкканар. Дүвүрер кады-
кылаш, чүу-даа көзүлөр
турган, дүргөдөн кырында
гөң дүдүл-ла, олар бот-бот-
тарынын тымын туттуну. Бажы-
лап чораанар. Элзеп ирэн
чорда, кадык-кудуш-ла дээн,
чүтүн-даа айым тыылыбас,
чүгө мен чүвүлөр-биле эмин-
чи оон-моон хайра чокка бу-
дүү тутуу турган чүе деп
апарган. Оон соонда шуут
биддинмескен.

Эмин билип жээге, хар иш-

тинде тыры берген, холдары
Адар-оолдун холдарында
салдыман чыткан, соң-да-
жактары-даа будун болган.

Адар-оолдун холдарын эмин
бодунче тырттарга, шижевес
болгаш ыттаас ыттып.

Эмин дегит, тура халаан,
хөмө баскан харлар оон бодун
сарышпаан, токтуп дүжүп
турганар. Эмин Адар-оол-
ла барган. Оон кырында хар-
лары холдары-биле ынаа-
боор эжин, кызып турган,
уптуп алган. Эминичи бо-
далым ол аразында чүс-чүс
айым тыылыбас бодалдар тө-
рүттүгү турган. Эмин бо бү-
гү таварылгалар кайын шын
чүе боор, дүжүм боор кыл-
дыр бодалан, оон соонда бодун
шыгын туттунган.

Адар-оолдун тоңурун өөгү
чешкен, тоңуу чада тырткан,
оон чүрөөн дынаалан, түрөк
ажылды турган.

— Диргидир! — деп, эмин
алтырмыкан. Оон бажынын
чанынга сегелетпей олтурган,
оон холдарын дилер туткан,
бодунче алаар тыртты, унаш-
тыр алаар бадырын тынды-
рышкыны кылган, чогуту дү-
ргөдөн үргүзүлгөн оран.

Адар-оол карантарын көрүп
келген, эмин оон холдарын
салымкан, бажында туткан,
көкөйтүп тыртты. Экеңген,
оон Адар-оол холдарын шин-
челип, хортүк олтура, эминичи
айтырган:

— Эмин, силер апаа бе?
— Апаа кадым.

Эмин өөрөш, оон мый чү-
гөдөн шыдавайды, чүгө
Адар-оолдун холдарын дыны-
дыр туткан, а ол база-ла чу-
лаалар чүе тыптай оран.

— Айттарыс мырыпай
нашпа дүвүчө чүгүп кире

бергенер боор аа? — деп, Ма-
рус айтырган.

— Чок, эмин, Олар өрү чы-
дып калганнар боор. Мен ий-
чеп бойлай-дыр мен. Мен өрү
токташ, оларын бээр бажы-
рып келжип мында таттан
жык-тыр. Силер маңа олу-
рунар.

— Чок, мен терле артпас
мен! Кады баралды — деп,
Марус удулганар, оон ай-
тырган:

— Кандыг аайымг чор.
Адар-оол. Бисти бадырын кел-
ген, айттарыс мында артым
калган учуру чүд?

— Ол мындагы ийини мээм
жык, аяа хат чегес, оон
дары чымчан чыдар, хат ка-
дыр тер-биле оон аразында
хортүктөй кырып апар.
Бис мыдыг хортүктү кырып
кадыр чеге келиривис,
бистин аарымысты утайын,
бусту берген, ол бузуган
хортүктү куудугайы талазы
чымчак харамг болгонда бис-
ти алган, чымы бадиманын
ол-дур. Чооганын дүвүгө чеге-
кеш, оон ол чарычче кайты-
гып үнөр дээрге, оон мыды
база кадыг хортүктүгү болган,
мычантан ийн хортүк аразы-
нда үскүлөшкөн, бустун
туурулуп, аразында өпчөк та-
варышкан чүвөдөй кызып,
бадырып каапкаан ол-дур.

Бис харын-даа кадыры улагу
эвас, ирак эвас чеге тава-
рышкан-дыр бис. Оон бапка
илитутас кырып, не чок ни-
лүт болуп турган бис. Чүгө
тамын, хар акаан соонда,
таварышпа бис, бисти тып бо-
дур. Маңа мыдыг болуун
куннар той болуп, маңа-даа
мышты-даа кыра бажы каан
тургулаан черлер болу.

Адар-оол ыттавайын бар-
ган, тайгалып бажында хат-
тып холдарын кезек дынаа-
лап олтурган. Марусын хол-
дундан тулап алган, немеп
чугаалаан:

— Бис аас-кежиктигдер-ди
бис, эмин! — Харга бастырын
кады, оон мелегет чүе кай-
да боор...

ЮБИЛЕЙГЕ ТУРАСКААТКАН

Алдарлыг юбилей — СССР-
нин 60 чылыга Совет Тыва-
нын бүгү-ле ажал-ишчилери
күш-ажылы белектерин
ужуражып туралар. Ажал-
агынын бүгү-ле адырларын-
да ышкан Тыванын култу-
разынын болгаш уран чүтү-
нүн ажалдакчылары бо улуг
байырагга төлөткөп ужура-
жып, республиканын кула-
гал кыргалыгы эвезип
эвез үлүгү кирип келгенер.

Тыва облусунун БИКСМ
обкомунун, Култур
министерствосунун болган
Тыва АССР-нин Журнали-
стер Эвилелинин баштаар че-
риини организастааным СССР-
нин 60 чылыга тураскааткан
фоточуруктар делегациясы
Тыванын хогжум-шын театрында
ажыттыган. Ында чүрүк
тырттарында хандыкны-
лагарынын болган дүжүкү-
галыг фоточуруктарын 100 ажыг
адыр-бүрү темаларыг фото-
адырларын деген.

Бистин республиканын
экономикасынын кол адыры
— мал ажыл-агым, Ычча-
гаш делегация кескү черде
мурнакчы малчыларын

портреттерин, оларнын берге
болган хундугат ажал-ишин
кады-биле көргүскөн.

В. Савинич «Монгуш-негел-
чек тайганын оранында» деп фо-
точурунда Монгуш-Тайганы
болган оон баарында оттан
чоруур сарыктарын тодазы-
биле көргүскөн. В. Семенов-
вичинин «Хун кезеде» хун-
неп турган, В. Кризжиктин
«Хуреш», О. Охемчиктин
«Ужуржыг», А. Крестя-
новтун «Бригадир К. Кр-
жукет» дээн оон-даа еске «Ч-
чок фоточуруктарын көрүтү-
лөр соңурунганар.

Ю. Косарьковтун Социали-
стик күш-ажылдыг Мадыры,
механизатор Д. Даванын
портретин болган «Утукш-
кун» деп өңүг фоточуру-
ктарын көрүтүлөр улуг-биле
унелзипер.

Хоочун журналист С. И.
Феостистовтун кылганы Ты-
ва республиканын сайырап
келгенниг дугайында эвезип
эвес фоточуруктары база
делегация көрүп болур.

В. КАРА-САЛ.

САГЫШ-СЕТКИЛ
ХАЙНЫГАР

Москванын «Совет-
ский писатель» ном үн-
дүрер чери чечен чо-
гаал кыргалыгы Галин
Колесникованын «Амы-
дыралдыг тымылган чеч-
енчидин чогааттыган» деп
улагу хемчөөдүг номун
чырыкче наалан
үндүргөн.

Сибирь деп кайтамчы-
тыг чер-биле чогаалдыг
ажыл-ижи холбошкан,
номчукуларын мынак чо-
гаалчылар болу берген
Георгий Марковтун, Сер-
гей Сартановтун, Григорий
Федосеевтин, Сергей Залы-
гинин болган тыва чечен
чогаалдыг үндөмчелери-
нин бирөөн Салчак То-
канын чогаалдыг салым-
чолун, оон хевирин ол
номда көргүскөн.

Галин Колесникованын
бодунун бүгү амыралды
болган ажылы Сибиринин
хей националдыг совет че-
чен чогаалын хөгжүдө-
дө-биле сырды холбошкан
болган оон Сибирде чеч-
ен-барбаан чери, учу-
рашпаан солун кижилери
ховар.

Ол Тывага 1959 чылда
кеч чораан болган
Салчак Тока-биле учу-
ражып, Мерген хем-
ичи чогууда тос ча-
дыр турган чеге чедип,
чогаалчынын чып болган
эзелди чылдары эрткен
черилери атыгы, чадаг эр-
тин келди, кара-биле көр-
гөскөн, аас-кежиктеп болган
«Домку» Саян сынар-
нын артында деп эгенин
эң-не чылыг одуруларын-
нын бирөөн Салчак Тока-
нын Шагдырап болган
Элдеп Очур-биле найыра-
лын чыратканы. Ол оду-
руларын сеткил-салгыштыг
хайныгышкыны - биле
номчуту бис.

Республиканын А. С.
Пушкин атыг библиоте-
касынын национал болган
чурт-шынчалыг чогаал-
дын кылдында келген бо-
лом азы-бүтү мергеш-
келди кыргалыгы ыла-
гы анын өскөгө, солун
болур.

З. МОНГУШ,
республика библиотека-
сынын улагу библиограры.

ЧАА ЧЫЛ ШИВИЗИН
КААСТААРДА НЕГЕЛДЕЛЕР

1. Шивини одакта приборла-
рын чанынга тургусал.

2. Ону мык бажыг кылдыр
тургулар учураар.

3. Шивини хөмөдөн, саа-
зында, маралдан болган це-
дулуктен кылган ойнаар-
кар-биле каастаалар.

4. Бөрүтөөс чүтүснирбоз
хөмөдөн болган маралдан
кылган хепти уругларга ке-
лдибнер.

5. Уругтар боттары белгал
хааларын кысымын болган
члоушкарларын ажалгаарын
бодурунар.

6. Шивини азы-бүтү дач-
покалар-биле каастааларын
эвөдкэ кылган электрилиг

гаралдыларын ажалгаар.

7. Уругтарын шивини чанын-
га хайлаар чокка, чүгө
боттарын арттырып каан бо-
лас.

8. Өрт үнгөн таваарында
ажылаары-биле сугуу болган
кымын шивини (чоорган)н
белеткен алынар.

Бир эвас өрт үнө берсе,
№ 01 телефон-биле өрт те-
рилерин келдирер тереп.

Отка удуз составтыг хөмө-
н өртке удуз эки-тура ий-
тилдөдөн салып ал болур.
БИСТИН АДРЕЗИВИС: Кы-
зыл хоорайнын Правобере-
ния кудумчуу, № 7 «а» ба-
жыг, телефон 2-20-34.

ДЕКАБРЬ 16-ДА
МОСКВАДАН

8.00 — «Уе». 8.40 — Эрте-
ги сула шимчашкын. 8.55 —
«Горизонт». харылаар! 9.40 —
«Экранда» кино-
медия. «Эрги шин». Уран-
чечен филм. 10.45 — «За-
карпаттын ырымы». Фильм-
ношперт. 11.15 — Докумен-
тадыг филмнин баштагы
көргүтү. «Лас Атай дуга-
ына» ыр. 11.35 — Совет
мелодер. 11.40 — 15.00 —
Чалсар.

КЫЗЫЛДАН

15.00 — СССР-нин тургу-
туганынын 60 чылыга ту-
раскааткан байыргы турал.
Республиканын хогжум-шын
театрында ламчыдылган.

МОСКВАДАН

18.45 — Миллионарын ле-
нинчи университетте Кама-
ла — ажал-агынын амыг үе-
чадага удузтурун методу.
Академик А. Аганбетов кир-
жип. СССР-нин Эртемгер
академиянын норреспон-
дент-корреспондент П. Бунин
дамчылыг баштар. 18.45 —
Бөгү делегация. 19.00 — БАМ-
ны тулап тур бис. 19.30 —
Бүгү-эвиле конкучурунун
лауреатары И. Малагина би-
ле З. Бабаев ыраар. 19.55 —
«Орук биджи чеге демисел».

Уран-чечен телефилмнин
баштайгы көргүтү. 1-ги се-
рия. 21.00 — «Уе». 21.35 —
«Известия» солунун шап-
калы дээн хөмөйгө делегет
маргылдамы. ЧССР-нин болган
Шивинини шивини
командалары ойнаар. 2-ги
болган 3-кү үе-чалалары.
В. И. Ленин атыг Тон ста-
дионун Спорт ордунда
ламчыдылган. 22.45 — 01.00 —
«Известия» солунун шап-
калы дээн хөмөйгө делегет
маргылдамы. ГФР-нин болган
ССР-нин чымыл коман-
далары ойнаар.

ИЙИ